

Asia: VN/3799/2024

Luonnos hallituksen esitykseksi laiksi kolmansien maiden kansalaisten maahantulon ja oleskelun edellytyksistä tutkimuksen, opiskelun, työharjoittelun ja vapaaehtoistoiminnan perusteella annetun lain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Suomen opiskelijakuntien liitto SAMOK kiittää mahdollisuudesta lausua esityksestä ja lausuu kunnioittaen seuraavaa.

Yleiset huomiot esityksen tavoitteista

SAMOK ymmärtää hallituksen tavoitteen varmistaa kansainvälisten opiskelijoiden taloudellinen kestävyys opintojen aikana, jotta opiskeluprosessi on sujuva ja opiskelija kykenee suoriutumaan opinnoistaan tavoiteajassa. SAMOK on kuitenkin huolissaan esityksen inhimillisistä vaikutuksista ja sen viestimästä maakuvasta, erityisesti yhteisvaikutuksena muiden maahanmuuttopolitiikan kiristysten kanssa.

SAMOK suhtautuu kriittisesti tavoitteeseen ohjata opiskelijoiden tuen piiriin hakeutumista pelotevaikutuksella. Viestintä, jossa viimesijaisen turvan hakeminen inhimillisessä hätätilanteessa voi johtaa oleskeluluvan menetykseen, ei lisää kannusteita hakea apua haasteisiin. Esitys voi tosiasiallisesti nostaa kynnyistä hakeutua minkään avun piiriin, mikä vaarantaa opiskelijoiden hyvinvointia ja altistaa hyväksikäytölle.

Korkeakouluopiskelijat ovat Suomelle merkittävä voimavara, ja hallitusohjelman tavoitteena on kansainvälisten osaajien houkuttelevuus ja jääminen Suomeen. Valtioneuvoston koulutus- ja työperusteisen maahanmuuton tiekartassa 2035 on asetettu tavoite ulkomaalaisten tutkinto-

opiskelijoiden määrän kolminkertaistamisesta vuoteen 2030 mennessä sekä ulkomaisten opiskelijoiden Suomeen työllistymisen ja jäämisen nostamisesta 75 prosenttiin. Nykyinen esitys on ristiriidassa näiden integraatiotavoitteiden kanssa, sillä se lisää haavoittuvassa asemassa olevien kansainvälisten opiskelijoiden alaryhmien, kuten perheellisten opiskelijoiden, turvattomuuden tunnetta.

Huomiot vaikutusarvioista

Esityksessä mainittu 333 opiskelijan joukko, joka on turvautunut toimeentulotukeen, on marginaalinen suhteessa kansainvälisten opiskelijoiden kokonaismäärään. Luku ei indikoi järjestelmän laajamittaista väärinkäyttöä, vaan yksittäisiä inhimillisiä hätätilanteita. Koska toimeentulotukea haetaan kuukaudeksi kerrallaan, Kelan tieto tuen nostamisesta ei kerro käytön laajuudesta tai kestosta. Tilanteissa, joissa esityksen tavoite automaattisesta tiedonsaantioikeudesta nopeuttaisi oleskeluluvan eväämistä yksilön turvautuessa toimeentulotukeen, jää epäselväksi, olisiko oleskelulupaprosessin kohde turvautunut tukeen pidempään kuin yhden kuukauden ajalta. Vaikutusarviossa tulisi painottaa enemmän sitä, että toimeentulotuki on viimesijainen ja usein vain tilapäinen ratkaisu.

SAMOK on huolissaan esityksen vaikutuksista perheellisille opiskelijoille. Esitys on ristiriidassa perustuslain 19 §:n kanssa (oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon). Jos opiskelija pelkää hakea välttämätöntä tukea karkotuksen pelossa, vaarantuu myös lasten oikeus turvalliseen kasvuun. Ennakoiva pelotevaikutus, jolla esitystä perustellaan, on eettisesti kyseenalainen tapa ohjata ihmisten käyttäytymistä perusoikeuksien kustannuksella.

Esitys ei huomioi riittävästi syksyllä 2026 voimaan tulevien täyskatteellisten lukukausimaksujen ja kaventuvien apurahamahdollisuuksien kumulatiivista vaikutusta. Arvioissa on jäänyt huomiotta muutos, joka aiheuttaa välillistä kysyntää muille hätäapua tarjoaville toimijoille, kuten kolmannelle sektorille, ruoka-avuille ja seurakuntien diakoniatyöskentelijoille.

Huomiot vaihtoehtoisista toteutusmalleista

SAMOK ymmärtää pyrkimyksen viranomaistoiminnan digitalisointiin, mutta suhtautuu varauksella uuden automaattisen tiedonsiirtoliittymän perustamiseen Kelan ja Maahanmuuttoviraston välille. Kansainvälisen opiskelijan on jo nykyisellään todistettava toimeentulonsa useissa eri vaiheissa opiskelijan oleskeluluvan saamiseksi, mikä lisää automaattivalvonnan hallinnollista taakkaa suhteessa olemassa oleviin kontrolleihin. SAMOK suhtautuu varauksella esityksen tavoitteeseen suorittaa toimeentulotuen käytön tarkistuksia entistä tiheämmin, sillä nykyinen jälkivalvonta on jo kansainvälisten opiskelijoiden inhimilliseen tilanteeseen nähden tiukka.

Nykyisellään Migrillä on jo oikeus seulontaan ja tiedonsaantiin havaituissa tapauksissa, mikä on osoittautunut riittäväksi tavaksi tunnistaa ne vähäiset tapaukset, joissa tukeen on turvauduttu. Uuden teknisen järjestelmän rakentaminen, ylläpito ja hallinnollinen resursointi on kallis investointi suhteessa tavoiteltuun hyötyyn. On todennäköistä, että järjestelmämuutoksen kustannukset ylittävät ne säästöt, joita muutamalla sadalla toimeentulotukikaudella "menetetään".

Vaihtoehtoisena mallina SAMOK esittää huomion kiinnittämistä ennakoivaan neuvontaan ja sellaisten tukimuotojen kehittämiseen, jotka auttavat opiskelijaa selviämään äkillisistä kriiseistä ilman pelkoa oleskeluluvan menetyksestä.

Nykytilanteessa Migrin käsittelyajat ovat pitkittyneet siitä huolimatta, että käyttöön otetut hakemusmaksut ovat vähentäneet hakemusten määrää. SAMOK suosittelee Migrin resurssien kohdentamista hakemusten käsittelyn nopeuttamiseen, jotta useampi opiskelija pääsisi aloittamaan opintonsa Suomessa kohtuullisessa ajassa. Tämä edistäisi myös oman toimeentulon suunnittelua, asunnon hankkimista ja kiristyneiden toimeentulokriteerien täyttämistä.

Säännöskohtaiset huomiot

SAMOK katsoo, että säännös toimeentulotuen käytöstä oleskeluluvan peruutusperusteena on kohtuuton. Elämässä eteen tulevat yllättävät tilanteet, kuten lapsen vakava sairastuminen tai puolison työttömyys, eivät ole ennakoitavissa silloin, kun opiskelija osoittaa toimeentulonsa ensimmäistä vuotta varten. Lakiin kirjattu ehdottomuus ei huomioi perustuslaillista oikeutta viimesijaiseen toimeentuloon (PL 19 §). Jos opiskelija joutuu valitsemaan lapsensa lääkärikäynnin ja oleskeluluvan säilyttämisen välillä, järjestelmä on epäinhimillinen. Säännöksen tulisi sisältää merkittävää tapauskohtaista harkintaa ja "kohtuuttomuuslauseke", joka estää luvan peruuttamisen tilapäisen ja perustellun tuen tarpeen vuoksi.

Muita huomioita

SAMOK haluaa lopuksi nostaa esiin laajemman huolen korkeakoulukentän tasa-arvosta. Esityksessä on viitteitä siitä, että pysyvän oleskeluluvan helpotukset on rajattu yliopistotutkintoihin. SAMOK muistuttaa, että Suomessa on dualistinen korkeakoulumalli, jossa molemmat sektorit ovat samanarvoisia. Ammattikorkeakouluopiskelijat on jätetty pois alemman korkeakoulututkinnon perusteella saatavan pysyvän oleskeluluvan piiristä, mikä heikentää työelämälähtöisen koulutuksen vetovoimaa kansainvälisten osaajien silmissä.

Kokonaisuutena esitys on kireä ja se luottaa pelotevaikutukseen tavalla, joka saattaa kääntyä itseään vastaan. Haavoittuvassa asemassa olevat opiskelijat voivat syrjäytyä virallisten palveluiden piiristä,

mikä vaarantaa sekä opiskeluterveyttä että perheellisten opiskelijoiden lasten turvallisuutta. Joustavuus ja tuki integroinnissa tuottaisivat Suomelle pitkällä aikavälillä enemmän hyötyä kuin tiukka karkotuspolitiikka marginaalisten kustannusten vuoksi.

Leppämäki Samuli
Suomen opiskelijakuntien liitto - SAMOK ry